
Hoe zorgt de Gezondheidsraad voor onafhankelijk wetenschappelijk advies?

De – wettelijk bepaalde – onafhankelijkheid van de Gezondheidsraad is een groot goed binnen ons volksgezondheidsbestel. Telkens weer moet die onafhankelijkheid in de praktijk worden waargemaakt en de toets der kritiek kunnen doorstaan. Er zijn twee sporen waarlangs de raad daaraan invulling geeft: via een gedetailleerd proces van kwaliteitsborging en, in aansluiting daarbij, via een transparante omgang met mogelijke belangen.

Wetenschappelijke kwaliteit waarborgen

De Gezondheidsraad geeft de regering en het parlement wetenschappelijk advies op het gebied van de volksgezondheid. Adviezen van de raad kunnen gaan over preventie, gezondheidszorg, voeding, milieuhygiëne, en arbeidsomstandigheden en sinds 2008 ook gezondheids(zorg)onderzoek. Bij ieder advies beoordeelt de Gezondheidsraad de actuele wetenschappelijke kennis en raadpleegt hij – vaak via een speciaal ingestelde commissie – vooraanstaande deskundigen uit binnen- en buitenland. De deskundigen ontvangen geen honorarium maar een bescheiden vacatiegeld.

Er zijn vaste procedures om ervoor te zorgen dat de stand van wetenschap goed voor het voetlicht komt en niet vertekend wordt door belangen van personen of organisaties. De deskundigen leveren hun inbreng zonder last en ruggespraak, zij treden dus niet op namens een groepering of instelling. Voor wetenschappelijk advisering telt immers de inhoud; een adviesrapport van de Gezondheidsraad is niet het resultaat van onderhandeling tussen belangengroepen.

Bovendien garandeert een multidisciplinaire aanpak dat er in het advies sprake is van een brede en evenwichtige beoordeling. Zo worden er naast biomedische aspecten, ook epidemiologische, ethische, en gezondheidseconomische invalshoeken ingebracht door de verschillende leden van de commissie die voor ieder advies uniek door de Gezondheidsraad wordt samengesteld. Ook expertise die in de wetenschappelijke literatuur mogelijk onderbelicht is wordt in het adviesproces betrokken, bijvoorbeeld ervaringen van patiënten en praktijkkennis. In de afrondingsfase toetsen één of meer beraadsgroepen (colleges van deskundigen op het gebied van medische zorg, genetica, infectieziekten, milieu, voeding, maatschappelijke gezondheidszorg, straling, en ethiek en recht) de conceptadviezen op correctheid en geven feedback aan de commissies.

De Gezondheidsraad heeft een professioneel secretariaat – bestaande uit de wetenschappelijke en logistieke staf – dat gedurende het gehele adviesproces een belangrijke rol speelt: de staf bereidt het plan van aanpak van de adviezen voor, adviseert over de

samenstelling van commissies, voert literatuurstudies uit, en stelt conceptadviezen voor commissies op. Dit biedt een extra waarborg voor kwalitatief hoge, consistente advisering.

Wetenschappelijke kennis is grensoverschrijdend, hoewel de uitwerking per land kan verschillen. Internationale wetenschappelijke uitwisseling kan daarom, zeker op terreinen waarop expertise zeer schaars is, een extra ijkpunt zijn voor een *state-of-the-art* weergave van de stand van kennis. Behalve de kwaliteit wordt ook de onafhankelijkheid daardoor bevorderd. Daarom werkt de Gezondheidsraad veel samen met internationale zusterorganisaties. Een gemeenschappelijke herkenbare methodologie voor wetenschappelijke advisering – inclusief procedures voor onafhankelijkheid – en de vertaling daarvan naar nationale situaties is daarbij erg belangrijk. Met het oog daarop hebben de Nederlandse en Belgische Gezondheidsraad in 2006 het European Science Advice Network for Health (EuSANH) opgericht, waarvoor steun is verkregen van de Europese Commissie.

Ook is het belangrijk de eigen procedures van tijd tot tijd tegen het licht te houden. In 2008 heeft een internationale commissie de Gezondheidsraad beoordeeld, en geconcludeerd dat kwaliteit en onafhankelijkheid van het hoogste niveau zijn. Daarbij past ook dat steeds wordt gekeken of het niet nog beter kan, aansluitend bij de snelle ontwikkelingen in de wetenschap en de steeds hogere eisen die de maatschappij stelt aan preventie en zorg. De kwaliteits- en evaluatieprocessen van de Gezondheidsraad zijn daarop ingesteld.

De adviezen van de Gezondheidsraad beschrijven de bestaande en ontbrekende kennis, eventuele onzekerheden, relevante overwegingen, conclusies en aanbevelingen. Alle adviezen zijn openbaar. Bij keuzes waarbij politieke of maatschappelijke weging zwaar telt, reikt de raad diverse scenario's aan met hun voor- en nadelen, al dan niet met een voorkeursoptie van de raad. Beleidsmakers kunnen vervolgens gegrond hun verantwoordelijkheid nemen.

Transparant omgaan met belangen

Het belang van wetenschappers is dat zij relevante wetenschappelijke kennis vergaren, en dat is uiteraard niet mogelijk zonder onderzoeksgeld van universiteiten, researchfondsen en andere bronnen. Empirische wetenschappers die geen onderzoeksgeld verwerven, zijn vaak niet de topexperts die je nodig hebt voor goede adviezen. Ook komt het voor dat deskundigen (vaak schaarse) expertise leveren aan patiëntenorganisaties, de overheid, of het bedrijfsleven.

Onafhankelijke instellingen als universiteiten kunnen via contractresearch onderzoek uitvoeren met (mede) financiering door de industrie. Op sommige terreinen, bijvoorbeeld het testen van geneesmiddelen of vaccins, is alleen op die manier onderzoek mogelijk, omdat daarvoor geen publieke onderzoeksmiddelen beschikbaar zijn. Het is dan voor de publieke zaak een groot goed dat onafhankelijke instellingen en experts dergelijk onderzoek uitvoeren en niet de belanghebbende industrie zelf.

Gelet op dergelijke omstandigheden vullen kandidaat-deelnemers aan Gezondheidsraad-commissies een formulier in waarin mogelijk relevante belangen worden aangegeven. De (vice-)voorzitter van de raad beoordeelt vervolgens of deze belangen verenigbaar zijn met een benoeming tot lid van een commissie (de 'belangenformulieren' zijn ter inzage voor derden). Onderlinge transparantie over ieders activiteiten is daarnaast een vast onderdeel bij de installatie van iedere commissie; relevante tussentijdse veranderingen worden gemeld.

Voor commissies van de Gezondheidsraad geldt de algemene eis dat men geen direct belang bij een bepaalde uitkomst van het advies heeft of vertegenwoordigt: denk aan een bestuurslid van een beroeps- of patiëntenvereniging die een bepaalde behandeling onder de aandacht wil brengen, of een medewerker van een bedrijf dat een middel produceert waarover geadviseerd wordt. Gaat het om bijzondere medische verrichtingen die een inkomstenbron kunnen vormen voor de eigen centra van de enkele experts op het betreffende gebied, dan wordt ervoor gezorgd dat andere deskundigen voor evenwicht zorgen. Ook ziet de eerdergenoemde toetsing hierop toe.

Wel of geen lid kunnen worden van een commissie zijn de uitersten van een breder spectrum aan mogelijkheden om wetenschappelijke expertise bij het adviesproces te betrekken. Mocht iemand essentiële expertise hebben, maar met diens onderzoek zo dicht op het adviesonderwerp zitten dat hij geen medezeggenschap dient te hebben over de conclusies en aanbevelingen, dan kan een benoeming tot adviseur in aanmerking komen. Ook in dat geval zal een belangenformulier moeten worden ingevuld. Eventueel kunnen adviseurs voor een deel van de beraadslagingen van een commissie worden uitgenodigd. Ook een eenmalige consultatie kan afdoende zijn als het gaat om een zeer specifieke deskundigheid op een onderdeel van het advies.

Nog een andere mogelijkheid is het organiseren van hoorzittingen. Belanghebbende maatschappelijke organisaties of bedrijven kunnen kennis en ervaring bezitten die voor een goede probleemanalyse van groot belang zijn. Vertegenwoordigers van deze organisaties kunnen dan gehoord worden, individueel of via hoorzittingen, of om schriftelijk commentaar worden gevraagd.

Aan een commissie wordt als regel een op het betreffende terrein deskundige ambtelijk waarnemer toegevoegd van de kant van het adviesvragende ministerie. Dat heeft als voordeel dat alle relevante overheidsinformatie die voor een effectief adviestraject nodig is direct beschikbaar is. Zo'n ambtelijk waarnemer heeft geen zeggenschap over het advies.

Ook voor onafhankelijkheid vormt het secretariaat van de Gezondheidsraad een extra waarborg. Dat secretariaat staat vrij ten opzichte van private en politieke belangen, en functioneert uitsluitend onder eindverantwoordelijkheid van de leiding van de Gezondheidsraad.

In alle gevallen gaat het uiteindelijk om de wetenschappelijke en persoonlijke integriteit van te benoemen leden en adviseurs. Deze is nooit helemaal in gedetailleerde regeltjes te vangen want er kunnen zich altijd bijzondere situaties voordoen. Voor de integriteitbeoordeling is de leiding van de Gezondheidsraad verantwoordelijk en aanspreekbaar.

Prof. dr. André Knottnerus
Voorzitter Gezondheidsraad

